

Åtgärdsprogram för särskilt skyddsvärda träd

Mål och åtgärder 2012—2016

RAPPORT 6496 • APRIL 2012

Åtgärdsprogram för särskilt skyddsvärda träd

Mål och åtgärder 2012-2016

Beställningar

Ordertel: 08-505 933 40

Orderfax: 08-505 933 99

E-post: natur@cm.se

Postadress: CM Gruppen AB, Box 110 93, 161 11 Bromma

Internet: www.naturvardsverket.se/publikationer

Naturvårdsverket

Tel: 010-698 10 00 Fax: 010-698 10 99

E-post: registrator@naturvardsverket.se

Postadress: Naturvårdsverket, 106 48 Stockholm

Internet: www.naturvardsverket.se

ISBN 978-91-620-6496-9

ISSN 0282-7298

© Naturvårdsverket 2012

Elektronisk publikation

Form: Naturvårdsverket

Fotografier: Svante Hultengren och Olle Höjer

Omslagsbild: Nils Forshed

Förord

Naturvårdsverket har i flera sammanhang, bl.a. i ”Aktionsplan för biologisk mångfald” (1995) framhållit vikten av att utarbeta och genomföra åtgärdsprogram för hotade arter och biotoper. Åtgärdsprogrammen och deras genomförande är nu ett av flera verktyg för att nå det av riksdagen beslutade miljökvalitetsmålet Ett rikt växt- och djurliv (prop 2004/05:150 Svenska miljömål – ett gemensamt uppdrag) och samtliga sex ekosystemrelaterade miljömål (prop. 2000/01:130 Svenska miljömål – delmål och åtgärdsstrategier). Under våren 2010 presenterades regeringens proposition Svenska miljömål – för ett effektivare miljöarbete (2009/10:155). I denna nämns bland annat att arbetet med åtgärdsprogrammen behöver intensifieras för att målen ska nås.

Inom konventionen för biologisk mångfald är ett av sammanlagt 20 delmål för att uppnå visionen ”Living in harmony with nature” att senast 2020 ha förbättrat hotade arters bevarandestatus. Åtgärdsprogramarbetet är också ett bidrag till att uppnå detta internationellt överenskomna mål.

Naturvårdsverket fastställde 2004 Åtgärdsprogram för särskilt skyddsvärda träd i kulturlandskapet. Åtgärdsprogrammet avser i Sverige naturligt förekommande trädslag och fokuserar på särskilt skyddsvärda lövträd i södra Sveriges kulturlandskap. Genomförandet av programmet har varit framgångsrikt men ytterligare insatser har bedömts behövas. Åtgärdsprogrammet har därför utvärderats och omprövats inför ny programperiod 2012-2016. Nya mål och åtgärder samt en vision har tagits fram. Åtgärder samordnas mellan olika intressenter, varigenom kunskapen om träden och förståelsen för deras betydelse för biologisk mångfald ökar. Förankringen av åtgärder har skett genom samråd och en bred remissprocess där statliga myndigheter, kommuner, experter och intresseorganisationer haft möjlighet att bidra till utformningen av programmet.

Åtgärdsprogrammet är ett led i att förbättra bevarandearbetet och utöka kunskapen om särskilt skyddsvärda träd i kulturlandskapet. Det är Naturvårdsverkets förhoppning att programmet även fortsättningsvis kommer att stimulera till engagemang och konkreta åtgärder på regional och lokal nivå, så att trädens värden för biologisk mångfald bevaras. Naturvårdsverket tackar alla de som har bidragit med synpunkter i samband med utvärdering och omprövning av åtgärdsprogrammet och de som bidrar till genomförandet av detsamma.

Stockholm i april 2012

Anna Helena Lindahl

Biträdande avdelningschef Genomförandeavdelningen

Innehåll

FÖRORD	3
INNEHÅLL	5
SAMMANFATTNING	7
SUMMARY	9
BAKGRUND	11
FASTSTÄLLELSE, GILTIGHET, UTVÄRDERING OCH TILLGÄNGLIGHET	13
DEFINITION	15
VISION	17
TEMATISK INDELNING AV MÅL OCH ÅTGÄRDER 2012-2016	19
Kunskap och dokumentation om förekomst	19
Bevarande och vård	20
Vägledning och samråd	24
Kunskapsuppbyggnad och utbildning	25
AKTÖRSBASERAD INDELNING AV MÅL OCH ÅTGÄRDER 2012-2016	27
Mål och åtgärder som avser samtliga berörda offentliga aktörer	27
Länsstyrelserna	29
Kommunerna	31
Jordbruksverket	33
Trafikverket	34
Skogsstyrelsen	35
Svenska kyrkan	35
ArtDatabanken	36
Naturvårdsverket	36
GENOMFÖRANDE	39
Tillvarata intresset hos markägare och allmänhet	39
Prioriterade praktiska åtgärder och hänsyn	39
Att tänka på vid åtgärder	42
ORDFÖRKLARINGAR	43
KÄLLFÖRTECKNING	45

BILAGOR

- 1. KOSTNADER**
- 2. RÄTTELSE**
- 3. BESLUT**

Sammanfattning

Naturvårdsverket fastställde 2004-05-19 Åtgärdsprogram för särskilt skyddsvärda träd i kulturlandskapet (se webbokhandel NV-rapport [5411](#)). Åtgärdsprogrammet avser i Sverige naturligt förekommande trädslag och fokuserar på särskilt skyddsvärda lövträd i södra Sveriges kulturlandskap.

Begreppet särskilt skyddsvärda träd fungerar här som samlingsnamn för jätteträd, mycket gamla träd och grova hålträd. Vissa trädmiljöer uppmärksammas särskilt på grund av deras stora betydelse för biologisk mångfald, däribland grova och gamla ekar, gårdsmiljöer, parker och kyrkogårdar, alléer och andra vägnära träd samt hamlade träd.

Särskilt skyddsvärda träd är ovanliga i vardagslandskapet och bör som regel betraktas som omistliga oavsett om de påträffas i skogsmark, odlingslandskap eller urbana miljöer. Arbetet med att bevara och vårda särskilt skyddsvärda träd utgör ett viktigt bidrag till arbetet med miljö kvalitetsmålen Ett rikt växt- och djurliv, Ett rikt odlingslandskap, God bebyggd miljö och Levande skogar.

För perioden 2012-2016 innehåller åtgärdsprogrammet närmare 25 mål och 50 åtgärder för särskilt skyddsvärda träd i syfte att förbättra dokumentation om förekomst, bevarande och vård, vägledning och samråd, kunskapsuppbyggnad och uppföljning.

Kostnaden för att genomföra åtgärdsprogrammet uppgår till cirka 87 Mkr varav 47 Mkr ska ske genom ÅGP finansiering. I detta ingår dock inte kostnader för personal. För länsstyrelserna beräknas de behoven uppgå till cirka 12 årsarbetskrafter.

Genomförandet av åtgärdsprogram för särskilt skyddsvärda träd utgår från följande dokument:

- Åtgärdsprogram för särskilt skyddsvärda träd rapport [5411](#) (Naturvårdsverket 2004)
- Åtgärdsprogram för särskilt skyddsvärda träd, mål och åtgärder 2012-2016 (Naturvårdsverket 2012)
- Bilaga 1, kostnader

Summary

In 2004 the Swedish environmental protection agency decided upon the action plan for Trees with high conservation values. The action plan takes special consideration to the trees within the cultural and agricultural landscape in southern Sweden. It includes some important ways and means for the implementation of the environmental quality objectives A Varied Agricultural Landscape, A Rich Diversity of Plant and Animal Life, A Good Built Environment and Sustainable Forests. The action plan serve as a guideline for authorities and organizations, but may also be used by the public.

Trees with high conservation values include the following:

- a) Giant trees; trees with a diameter greater than 1 meter at the narrowest point at breast height.
- b) Ancient trees; spruce, pine, oak and beech older than 200 years. Other tree species older than 140 years.
- c) Large and hollow trees; trees larger than 40 cm in diameter at breast height with hollowing in the main stem.

Trees with high conservation values are thus defined from individual characteristics. Both living and dead trees are included in this definition. Trees with high conservation values are not common in the landscape and should be considered as indispensable regardless of whether they are found in woodland, agricultural or urban settings.

The conservation strategies outlined in this Action Plan places a high priority on the following habitats; large and ancient oaks, farm environments, pollarded trees, avenues and other roadside trees, parks and churchyards.

The action plan for 2012-2016 includes 25 targets and 50 actions to promote and improve documentation, conservation, management, dialogue, capacity building and monitoring of trees with a high conservation value.

The costs for the implementation of the action plan was estimated to 8 700 000 Euro excluding personnel costs. The need for staffing at the regional county boards was estimated to 12 full time equivalents (FTE).

The following documents are included in the implementation of the action plan:

- Action plan for trees with high conservation values report [5411](#) (Swedish environmental protection agency 2004)
- action plan for Trees with high conservation values, targets and actions 2012-2016 (Swedish environmental protection agency 2012)
- annex 1

Bakgrund

Naturvårdsverket fastställde 2004-05-19 Åtgärdsprogram för särskilt skyddsvärda träd i kulturlandskapet. Åtgärdsprogrammet avser i Sverige naturligt förekommande trädslag och fokuserar på särskilt skyddsvärda lövträd i södra Sveriges kulturlandskap. Programmet beskriver fem trädmiljöer som särskilt viktiga att prioritera inom ramen för bevarandeplanering och vid genomförande av skötselåtgärder; grova och gamla ekar, gårdsmiljöer, parker och kyrkogårdar, alléer och andra vägnära träd samt hamlade träd.

Särskilt skyddsvärda träd är ovanliga i vardagslandskapet och bör som regel betraktas som omistliga oavsett om de påträffas i skogsmark, odlingslandskap eller urbana miljöer. Arbetet med att bevara och vårda särskilt skyddsvärda träd utgör ett viktigt bidrag till arbetet med miljö kvalitetsmålen Ett rikt växt- och djurliv, Ett rikt odlingslandskap, God bebyggd miljö och Levande skogar.

Åtgärdsprogrammet har utvärderats och omprövats inför ny programperiod 2012-2016. Inriktning och huvudsakliga prioriteringar kvarstår oförändrade men det reviderade programmet innehåller nu även en vision samt nya och reviderade mål och åtgärder. Visionen, nya mål och åtgärder samt nytt beslut om fastställelse läggs till programmet från 2004 som utgör bakgrundsdokument. I det fortsatta genomförandet är det viktigt att ta del av både bakgrundsdokumentet och föreliggande dokument.

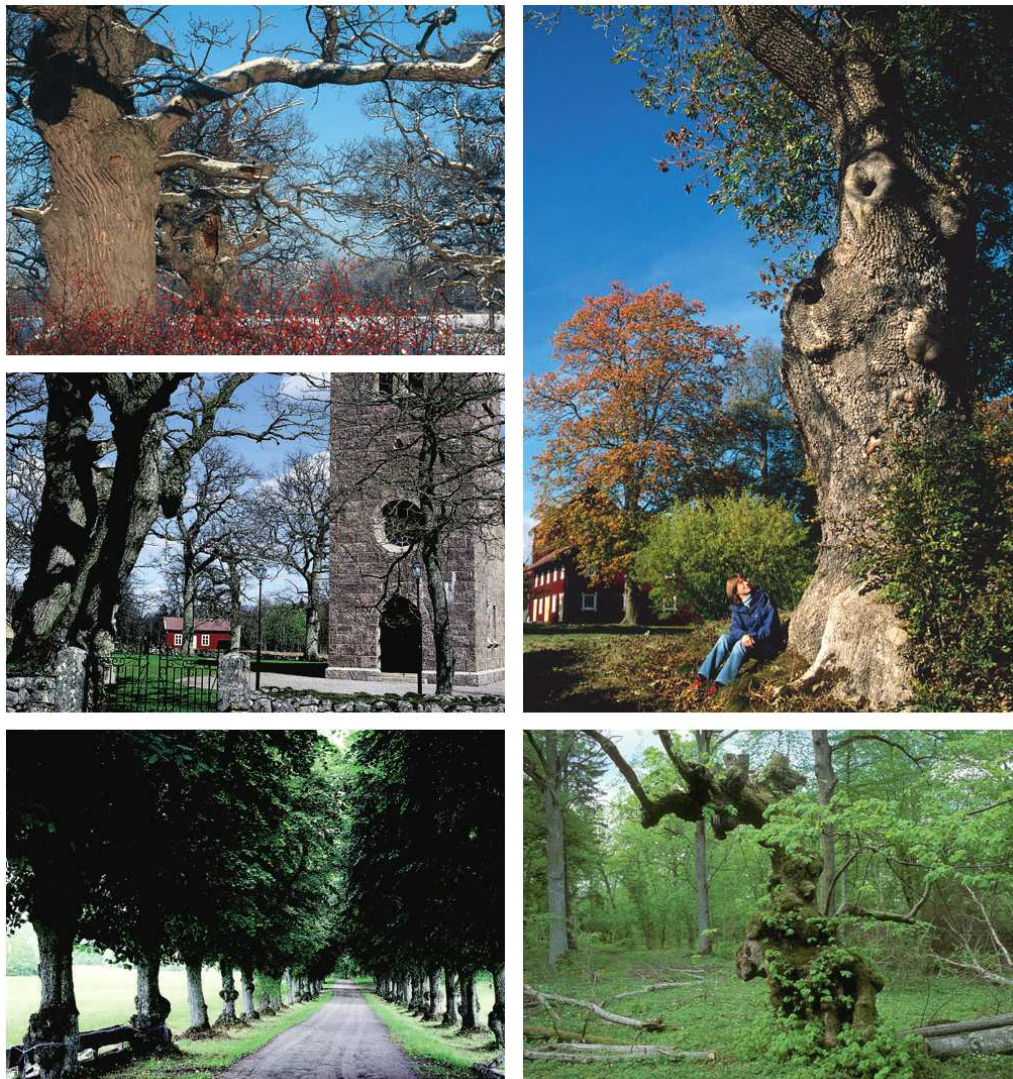
Åtgärdsprogrammets mål och åtgärder riktar sig i första hand till berörda offentliga aktörer. Övriga berörda aktörers bidrag betraktas dock också som mycket viktiga för genomförandet av programmet. Genomförandet bör även fortsatt ske i samverkan med markägare, markägarnas organisationer, skogsbrukets aktörer, ideella organisationer och andra berörda.

Fastställelse, giltighet, utvärdering och tillgänglighet

Naturvårdsverket beslutade den 8 december 2011, enligt beslutsprotokoll NV-11484-11, att förlänga åtgärdsprogram för särskilt skyddsvärda träd till 2016 och fastställa nya mål och åtgärder för 2012-2016.

Programmet är ett vägledande dokument och gäller under åren 2012–2016. Utvärdering och/eller revidering ska ske under det sista året programmet är giltigt. Om behov uppstår kan så ske tidigare.

På www.naturvardsverket.se/Start/Om-Naturvardsverket/Vara-publikationer/ kan detta dokument och andra relevanta publikationer laddas ned.

Figur 1. Några trädmiljöer i kulturlandskap med förekomst av särskilt skyddsvärda träd.

Definition

Med särskilt skyddsvärda träd avses:

- jätteträd; träd grövre än 1 meter i diameter på det smalaste stället under brösthöjd.
- mycket gamla träd; Gran, tall, ek och bok äldre än 200 år. Övriga trädslag äldre än 140 år.
- grova hålträd; träd grövre än 40 cm i diameter i brösthöjd med utvecklad håligheter i huvudstam

Särskilt skyddsvärda träd definieras här således med utgångspunkt från egenskaper hos det enskilda trädet. Både levande och döda träd ingår i definitionen. Träd som inte uppfyller något av kriterierna kan naturligtvis ändå ha ett kulturmiljövärde eller värde som livsmiljö för rödlistade arter. Förekomst av rödlistade arter på träd som ej uppfyller kriterierna beror emellertid ofta på särskilda förutsättningar (till exempel hög luftfuktighet) snarare än egenskaper hos det enskilda trädet.

Äldre träd av till exempel alm, ask, rönn, oxel, asp och sälg uppfyller endast ibland kriterierna men är en biologisk bristvara och normalt naturvärdesträd som bör sparas.

Vision

Grova, gamla och ihåliga träd bevaras som ett viktigt värdebärande element i landskapet.

Träden och deras närmiljöer förvaltas på ett sätt som gör att trädens vitalitet och värden för biologisk mångfald och kulturarv bevaras.

Träd äldre än 200 år avverkas inte.

Efterträdare förekommer på ett sätt som gör att det kommer att finnas tillräckligt med gamla, grova och ihåliga träd för att rödlistade arter som är beroende av sådana träd ska kunna finnas i livskraftiga populationer.

Åtgärder för att bevara och vårda träden är prioriterade i planering och i operativ verksamhet.

Kunskap och information om trädens värden och behov av skydd och vård finns integrerad i samtliga berörda aktörers verksamheter.

Tematisk indelning av mål och åtgärder 2012-2016

Kunskap och dokumentation om förekomst

Mål

Senast 2014 är förekomsten av särskilt skyddsvärda träd i Götalands och södra Svealands kulturlandskap känd och dokumenterad.

Åtgärder

Senast 2014 har samtliga kommuner i Götaland och södra Svealand inventerats med avseende på särskilt skyddsvärda träd i kulturlandskapet och alla data inrapporterats i [Trädportalen](#).

Förekomster av särskilt skyddsvärda träd som kan klassas som nyckelbiotoper (punktobjekt) registreras fortlöpande av Skogsstyrelsen.

Samtliga större trädinventeringar är 2012 införda i Trädportalen och portalen används löpande som ett verktyg för sammanställning, planering, rapportering och uppföljning.

Senast 2012 används Trädportalen för fysisk planering och hänsyn i grönstruktur av kommunerna i Götaland respektive södra Svealand.

Särskilt skyddsvärda träd och trädmiljöer inom skogsbyar, finntorp och fåbodområden i W, X och Z-län inventeras med start 2012.

Uppföljning

Naturvårdsverket utvärderar måluppfyllelse och identifierar eventuella geografiska kunskapsluckor senast 2015.

Bevarande och vård

Mål

Antalet särskilt skyddsvärda träd minskar inte på länsnivå 2012-2020.

Följs upp enligt:

- a) De särskilt skyddsvärda träd som finns inrapporterade i Trädportalen före 2015 ska finnas kvar 2020.
- b) Antalet särskilt skyddsvärda träd som registrerats inom miljöövervakning och i NILS inventering av småbiotoper ska ej ha minskat 2020.

Särskilt skyddsvärda träd avverkas inte, om alternativ finns.

Antalet särskilt skyddsvärda träd i alléer samt inom parker, kyrkogårdar, gårdsmiljöer och tätorter minskar ej p.g.a. avverkning, där alternativ finns. Kommunerna, kyrkan och Trafikverket tar särskilt ansvar för miljöer inom sina ansvarsområden.

I Götaland och södra Svealand finns länsvisa planer för formellt skydd av träd i kulturlandskapet senast 2013. Av antalet utpekade områden har minst 10% fått ett formellt skydd till och med 2016.

De tio områden i varje län som har den största sammanhängande förekomsten av särskilt skyddsvärda träd inom kulturlandskap i AB, C, D, E, F, G, H, K, M, N, O, T och U-län omfattas av områdesskydd inklusive beslutade skötselplaner eller naturvårdsavtal senast 2016.

Program för skydd och vård av särskilt skyddsvärda träd och trädmiljöer inom skogsbyar, finntorp och fäbodområden i W, X och Z-län finns senast 2015.

Minst 60 % av alla jätteeckar utanför skyddade områden har gynnsam bevarandestatus senast år 2014 i samtliga län.

Minst 80 % av alla jätteeckar inom skyddade områden har gynnsam bevarandestatus senast år 2014 i samtliga län.

Antalet hamlade träd i odlingslandskapet som sköts genom kontinuerlig beskärning har 2014 ökat med 10% utifrån antalet kända träd i respektive län år 2005.

Efterträdare till särskilt skyddsvärda träd, främst ekar, förvaltas på lämpligt sätt inom värdetrakter senast år 2015.

I majoriteten av all nyplantering av alléer, på kyrkogårdar, inom parker, gårdsmiljöer och tätorter används det eller de trädslag som är värdebärande och typiskt för traktens kulturlandskap.

Särskilt skyddsvärda träd som dör eller måste tas bort av säkerhetsskäl tillvaratas i största möjliga mån för att gynna biologisk mångfald.

Länsstyrelserna har tagit fram en mall för prövning av dispenser från det generella biotopskyddet senast 2012.

Senast 2012 tillämpas riktlinjer och råd som säkerställer att särskilt skyddsvärda träd tillvaratas och förvaltas på ett relevant sätt vid upphandling och utförande av åtgärder i trädmiljöer. Råd i enlighet med avsnittet om ”Genomförande” tillämpas.

Åtgärder

Länsstyrelserna vidtar åtgärder för att säkerställa att särskilt skyddsvärda träd och efterträdare till dessa inte nedtas vid skötsel av ängs- och betesmarker.

Jordbrukets miljöersättningar och rådgivningen knuten till dessa ska säkerställa att tillräcklig återväxt lämnas för att vidmakthålla kontinuitet av särskilt skyddsvärda träd från och med 2012.

Länsstyrelserna i samarbete med kommunerna i Götaland och södra Svealand tar senast 2013 fram ett förslag till plan över biotopskyddsområden, naturminnen och naturvårdsavtal för träd i kulturlandskapet. I underlaget ska för varje objekt redovisas förslag på skyddsform, areal, antal särskilt skyddsvärda träd samt karta och data från Trädportalen. Av antalet utpekade områden har minst 10% fått ett formellt skydd till och med 2016.

Åtgärder (fra. frihuggning och beteshävd) för att vårda jätteekar inom Natura 2000 områden, naturvårdsavtal och naturreservat prioriteras inom ramen för syfte och föreskrifter.

Beskärning och stabilisering som metod för att bevara träden prioriteras tydligt inom den operativa förvaltningen av trädbeståndet från och med 2011. Beskärning och stabilisering som metod preciseras i uppdragsbeställningar till utförare och används normalt i arbetet från och med 2012.

Trafikverket säkerställer genom utbildning och fastställd rutin att Artskydds-förordningen efterlevs i förvaltningen av alléer i det statliga vägnätet senast 2015.

I de fall där alléträd måste tas ner p.g.a. säkerhetsrisk ska lika många nya träd planteras inom samma område. Det mest värdebärande trädslaget för allén och/eller trakten bör ges prioritet.

Trädvårdsplaner med nödvändiga åtgärder för att vidmakthålla särskilt skyddsvärda träd är beslutade senast 2012 och tillämpas inom minst 70% av kyrkogårdarna inom förvaltningen i Götaland och södra Svealand 2012. Planer finns och används

vid kommunal förvaltning i alla kommuner i Götaland och södra Svealand senast 2014.

Trafikverket ska inventera värdefulla träd och verka för att särskilt skyddsvärda träd och ersättningsträd till dessa inte avverkas intill spåranläggningen vid trädskärningsåtgärder, skötsel och underhåll, såvida de inte utgör en säkerhetsrisk för spåranläggningen.

Landsbygdsprogrammet används som ett verktyg för att vårda särskilt skyddsvärda träd och beaktar behovet av vård och återväxt av jättekär.

Vård av särskilt skyddsvärda träd i brynmiljöer och skogsmark som hävdats i sen tid prioriteras i landsbygdsprogrammet och NOKÅS-bidrag.

Hänsyn till naturvärden i träd- och buskskikt beaktas särskilt vid utformningen av det nya landsbygdsprogrammet.

Åtgärder inom ramen för trädvårdsplaner, landsbygdsprogrammet eller skötselavtal genomförs.

Efterträdare till särskilt skyddsvärda träd, främst ekar, identifieras i värde-trakter senast 2014.

Förbättrad trädkontinuitet genom nyplantering och vård av efterträdare, med särskilt fokus på värde-trakter med brist på åldersvariation i värdebärande trädslag.

Minst 2 träddepåer med syfte att gynna biologisk mångfald görs tillgängliga för berörda aktörer inom varje kommun i Götaland och södra Svealand senast 2012.

Minst 50% av den volym döda träd och träddelar, helst stammar, som avverkas i varje enskild trädmiljö perioden 2012-2016 sparas i första hand på avverkningsplatsen eller i andra hand i anvisade träddepåer eller trakter med gamla och grova träd.

Senast 2012 ställer kommunerna sådana krav på miljöanpassat trädbränsle som motverkar nyttjandet av gamla, grova, ihåliga och döda träd som trädbränsle i värmekraftverk.

Uppföljning

Antalet särskilt skyddsvärda träd som registrerats inom miljöövervakning och i NILS inventering av småbiotoper ska inte ha minskat 2020.

Särskilt skyddsvärda träd som inrapporterats till Trädportalen före 2015 ska finnas kvar 2020.

Respektive aktör följer upp att beskärning och stabilisering används som metod för att bevara särskilt skyddsvärda träd.

Årlig uppföljning och rapportering av trädräkningsreglernas (50- och 60-trädsreglerna mm) effekter på miljömålen Ett rikt odlingslandskap och Ett rikt växt- och djurliv.

Länsstyrelserna redovisar 2012 till Naturvårdsverket och Jordbruksverket hur trädräkningsreglerna påverkat förekomsten av särskilt skyddsvärda träd och efterträda-re till dessa.

Naturvårdsverket utvärderar tillsammans med Jordbruksverket, Riksantikvarieäm-betet och Skogsstyrelsen hur miljöersättningarna påverkar miljömålen Ett rikt od-lingslandskap och Ett rikt växt- och djurliv med avseende på särskilt skyddsvärda träd senast 2012.

Vägledning och samråd

Mål

Fastställa en ny handbok med Allmänna råd för biotopskyddsområden samt ge vägledning i hur naturvårdsavtal och skötselavtal utformas för träd i kulturlandskap senast 2012.

Ytterligare utveckla och bidra till vägledning och information om skydd och vård av särskilt skyddsvärda träd.

Vägledning och kriterier för ett miljöanpassat biobränsleuttag, som inte hotar särskilt skyddsvärda träd, finns senast 2012.

De centrala myndigheterna ger samordnad vägledning om förvaltning av alléträd från 2012.

Senast 2013 finns sammanställd kunskap om i vilken utsträckning exotiska trädslag/sorter kan hysa rödlistade arter som förekommer på inhemska trädslag.

Åtgärder

Slutföra arbetet med ny handbok för biotopskyddsområden samt se över och komplettera vägledning för naturvårdsavtal och skötselavtal.

Revidera checklista som stöd till handläggare i deras vägledning och kommunikation om skydd och vård av särskilt skyddsvärda träd senast 2012.

Vägledning och kriterier för ett miljöanpassat biobränsleuttag som förebygger nyttjandet av gamla, grova, ihåliga och döda träd som trädbränsle tas fram och meddelas till berörda aktörer senast 2012.

En grupp med representanter från Naturvårdsverket, Länsstyrelserna, Riksantikvarieämbetet, SLU och Trafikverket bildas senast 2012 för att samråda kring förvaltning av alléträd.

Kunskapsuppbyggnad och utbildning

Mål

Personal vid myndighet och kommun som arbetar med åtgärder som berör särskilt skyddsvärda träd samt anlidade entreprenörer skaffar sig god kunskap om trädens bevarandevärden, och deras behov av skydd, hänsyn och vård*

Markägare och andra berörda aktörer har tillgång till information om förekomster av särskilt skyddsvärda träd och hur de kan bevaras..

Åtgärder

Personal vid myndighet och kommun som arbetar med åtgärder som berör särskilt skyddsvärda träd samt anlidade entreprenörer deltar i minst en kurs årligen om detta 2012-2016..

Senast 2014 har minst 80 % av alla markägare med fler än 20 särskilt skyddsvärda träd på sin mark fått information om vilka dessa träd är och råd om hur de kan bevaras.

Länsstyrelserna i Götaland och Svealand genomför minst ett utbildningstillfälle årligen om skydd och vård av särskilt skyddsvärda träd i kulturlandskapet i samråd med Naturvårdsverket. Målgrupp är bland annat kommuner, Trafikverket och markägare.

En stor majoritet av kommunerna i Götaland och södra Svealand inrättar ett trädråd med kompetens av trädgårdsmästare, ekolog, arborist och kulturmiljövårdare senast 2013. Gruppen verkar för sammanhållen planering, styrning och förvaltning av särskilt skyddsvärda träd inom kommunen.

Samtliga kommuner i Götaland och Svealand informerar senast 2012 allmänheten om, vilka biotopskyddsområden som finns samt var trädfällningsförbud gäller. Förekomst av särskilt skyddsvärda träd bör framgå i detalj- och översiktsplaner eller bilagor till dessa.

Alla lantbrukare som får miljöstöd informeras om vilka regler som gäller i samband med att ansökningarna om jordbruksstöd lämnas in.

Informationsinsatser och riktad rådgivning till markägare om vård av särskilt skyddsvärda träd prioriteras.

*skyddszoner, beskärning, friställning, hamling, säkerhetsaspekter

Senast 2012 ska personal på berörda myndigheter, kommuner och ideella föreningar känna till Trädportalen och hur man rapporterar och exporterar data till den.

Ta fram en svensk och en engelsk PDF broschyr som kortfattat berättar om Trädportalen och ger exempel på statistik och presentationer av befintliga data.

Naturvårdsverket tillhandahåller ett baspaket med underlag för utbildningstillfällen om skydd och vård av särskilt skyddsvärda träd i kulturlandskapet samt förmedlar filmen Låt gamla träd leva och annan information om åtgärdsprogrammet.

Genomföra en kurs årligen om handbok med Allmänna råd för biotopskyddsområden samt om hur naturvårdsavtal, och skötselavtal utformas.

Aktörsbaserad indelning av mål och åtgärder 2012-2016

Mål och åtgärder som avser samtliga berörda offentliga aktörer*

Senast 2014 är förekomsten av särskilt skyddsvärda träd i Götalands och södra Svealands kulturlandskap känd och dokumenterad.

Samtliga större trädinventeringar är 2012 införda i Trädportalen och portalen används löpande som ett verktyg för sammanställning, planering, rapportering och uppföljning.

Antalet särskilt skyddsvärda träd minskar inte på länsnivå 2012-2020.

Följs upp enligt:

- a) De särskilt skyddsvärda träd som finns inrapporterade i Trädportalen före 2015 ska finnas kvar 2020.
- b) Antalet särskilt skyddsvärda träd som registrerats inom miljöövervakning och i NILS inventering av småbiotoper ska ej ha minskat 2020.

Särskilt skyddsvärda träd avverkas inte, om alternativ finns. Respektive aktör ansvarar och följer upp detta. Beskärning och stabilisering som metod för att bevara träden prioriteras tydligt inom den operativa förvaltningen av trädbeståndet från och med 2012.

Särskilt skyddsvärda träd som dör eller måste tas bort av säkerhetsskäl tillvaratas i största möjliga mån för att gynna biologisk mångfald. Minst 50% av den volym döda träd och träddelar, helst stammar, som avverkas i varje enskild trädmiljö perioden 2012-2016 sparas i första hand på avverkningsplatsen eller i andra hand i anvisade träddepåer eller trakter med gamla och grova träd.

Personal vid myndighet och kommun som arbetar med åtgärder som berör särskilt skyddsvärda träd samt anlidade entreprenörer skaffar sig god kunskap om trädens bevarandevärden, och deras behov av skydd, hänsyn och vård** samt deltar i minst en kurs årligen om detta 2012-2016.

* Länsstyrelserna, Kommunerna, Trafikverket, Jordbruksverket, Skogsstyrelsen, Fastighetsverket, Svenska kyrkan, Naturvårdsverket, SLU och ArtDatabanken

** skydds-zoner, beskärning, friställning, hamling, säkerhetsaspekter

Minst 60 % av alla jätteekar utanför skyddade områden har gynnsam bevarandestatus senast år 2014 i samtliga län. Landsbygdsprogrammet används som ett verktyg för att vårda särskilt skyddsvärda träd och beaktar behovet av vård och återväxt av jätteekar.

Senast 2012 tillämpas riktlinjer och råd som säkerställer att särskilt skyddsvärda träd tillvaratas och förvaltas på ett relevant sätt vid upphandling och utförande av åtgärder i trädmiljöer. Råd i enlighet med avsnitt om ”Genomförande” tillämpas.

Länsstyrelserna

Mål och åtgärder - se även samtliga berörda offentliga aktörer.

Länsstyrelserna i samarbete med kommunerna i Götaland och södra Svealand tar senast 2013 fram ett förslag till plan över biotopskyddsområden, naturminnen och naturvårdsavtal för träd i kulturlandskapet. I underlaget ska för varje objekt redovisas förslag på skyddsform, areal, antal särskilt skyddsvärda träd samt karta och data från Trädportalen. Av antalet utpekade områden har minst 10% fått ett formellt skydd till och med 2016.

Efterträdare till särskilt skyddsvärda träd, främst ekar, identifieras och förvaltas på lämpligt sätt inom värdetrakter senast år 2014.

Antalet hamlade träd i odlingslandskapet som sköts genom kontinuerlig beskärning har 2014 ökat med 10% utifrån antalet kända träd i respektive län år 2005 (Ängs- och betesmarkinventeringen och Vägverkets alléinventering). Detta bör i första hand ske genom att fortsätta hamla de träd som redan i dagsläget kontinuerligt hamlas, i andra hand genom att starta hamling på unga träd (max 10 cm i diameter). Tillsvidare bör endast begränsad hamling av hamlade grova askar ske med hänvisning till det oklara läget kring askskottssjuka.

Minst 80 % av alla jätteekar inom skyddade områden har gynnsam bevarandestatus senast år 2014 i samtliga län.

De tio områden i varje län som har den största sammanhängande förekomsten av särskilt skyddsvärda träd inom kulturlandskapen i AB, C, D, E, F, G, H, K, M, N, O, T och U-län omfattas av områdesskydd inklusive beslutade skötselplaner eller naturvårdsavtal senast 2016.

Senast 2014 har samtliga kommuner i Götaland och södra Svealand inventerats med avseende på särskilt skyddsvärda träd i kulturlandskapet och alla data inrapporterats i Trädportalen. Inventeringen ska följa de parametrar som finns i Trädportalen och minst följande parametrar ska noteras för varje träd: koordinat, trädslag, skyddsvärde, omkrets, hålstadium, karaktärsdrag, vedartad vegetation.

Särskilt skyddsvärda träd och trädmiljöer inom skogsbyar, finntorp och fåbodområden i W, X och Z-län inventeras med start 2012. Ett program för skydd och vård upprättas senast 2015.

Senast 2014 har minst 80 % av alla markägare med fler än 20 särskilt skyddsvärda träd på sin mark fått information om vilka dessa träd är och råd om hur de kan bevaras.

Länsstyrelserna redovisar 2012 till Naturvårdsverket och Jordbruksverket hur träd-
räkningsreglerna påverkat förekomsten av särskilt skyddsvärda träd och efterträdare
till dessa.

Åtgärder (fra. frihuggning och beteshävd) för att vårda jätteekar inom Natura 2000
områden, naturvårdsavtal och naturreservat prioriteras inom ramen för syfte och
föreskrifter.

Länsstyrelserna i Götaland och Svealand ansvarar för att genomföra minst ett ut-
bildningstillfälle årligen om skydd och vård av särskilt skyddsvärda träd i kultur-
landskapet i samråd med Naturvårdsverket. Målgrupp är bland annat kommuner,
Trafikverket och markägare.

Länsstyrelserna vidtar åtgärder för att säkerställa att särskilt skyddsvärda träd och
efterträdare till dessa inte nedtas vid skötsel av ängs- och betesmarker och redovi-
sar årligen vilka åtgärder som vidtagits till Naturvårdsverket och Jordbruksverket.

Förbättra trädkontinuitet genom nyplantering och vård av efterträdare, med särskilt
fokus på värde-trakter med brist på åldersvariation i värdebärande trädslag.

Naturvårdsavtal och skötselavtal används som komplement till övriga verktyg som
stöd för nödvändig vård av särskilt skyddsvärda träd i kulturlandskapet.

Länsstyrelserna tar fram en mall för prövning av dispenser från det generella bio-
topskyddet senast 2012. Mallen bör kunna tillämpas av Trafikverket och behöver
innehålla tillräcklig information om naturvärden och kulturmiljövärden för att en
fullgod bedömning ska kunna göras.

Kommentar till mål och åtgärder

Länsstyrelserna har en nyckelroll när det gäller att genomföra naturvårdande åtgär-
der och förmedla specialistkunskap om biologisk mångfald. Länsstyrelserna har
även en viktig samordnande funktion för kommunernas arbete med fysisk plane-
ring.

Nya mål och åtgärder innebär att ytterligare prioriteringar av skydd och vård av
trädmiljöer i kulturlandskapet är nödvändiga men även att kraven på rapportering
och vägledning ökar.

Behoven av koordinering och samordning mellan länsstyrelsens olika enheter lik-
som förstärkt markägardialog och kommunikation med berörda aktörer ökar. Nya
mål och åtgärder innebär att länsstyrelserna i Götaland och södra Svealand förvän-
tas prioritera skydd och vård av träd i kulturlandskapet ytterligare.

Kommunerna

Mål och åtgärder - se även samtliga berörda offentliga aktörer.

Antalet särskilt skyddsvärda träd i alléer samt inom parker, gårdsmiljöer och tätorter minskar ej p.g.a. avverkning, där alternativ finns. Beskrining och stabilisering som metod för att bevara dessa träd preciseras i uppdragsbeställningar till utförare och används normalt i arbetet med dessa träd från och med 2012.

I majoriteten av all nyplantering inom parker, gårdsmiljöer och tätorter används det eller de trädslag som är värdebärande och typiskt för traktens kulturlandskap.

Senast 2012 ställer kommunerna sådana krav på miljöanpassat trädbränsle som motverkar nyttjandet av gamla, grova, ihåliga och döda träd som trädbränsle i värmekraftverk.

Minst 2 träddepåer med syfte att gynna biologisk mångfald görs tillgängliga för berörda aktörer inom varje kommun i Götaland och södra Svealand senast 2012.

Senast 2012 används Trädportalen för fysisk planering och hänsyn i grönstruktur av kommunerna i Götaland respektive södra Svealand. Data kan enkelt exporteras från Trädportalen och läggas in i kommunernas egna GIS-system.

En stor majoritet av kommunerna i Götaland och södra Svealand inrättar ett trädråd med kompetens av trädgårdsmästare, ekolog, arborist och kulturmiljövårdare senast 2013. Gruppen verkar för sammanhållen planering, styrning och förvaltning av särskilt skyddsvärda träd inom kommunen.

Samtliga kommuner i Götaland och Svealand informerar senast 2012 allmänheten om, vilka biotopskyddsområden som finns samt var trädfällningsförbud gäller. Förekomst av särskilt skyddsvärda träd bör framgå i detalj- och översiktsplaner eller bilagor till dessa.

Länsstyrelserna i samarbete med kommunerna i Götaland och södra Svealand tar senast 2013 fram ett förslag till plan över biotopskyddsområden, naturminnen och naturvårdsavtal för träd i kulturlandskapet. I underlaget ska för varje objekt redovisas förslag på skyddsform, areal, antal särskilt skyddsvärda träd samt karta och data från Trädportalen. Av antalet utpekade områden har minst 10% fått ett formellt skydd till och med 2016.

Trädvårdsplaner med nödvändiga åtgärder för att vidmakthålla särskilt skyddsvärda träd är beslutade och tillämpas inom kommunal förvaltning i alla kommuner i Götaland och södra Svealand senast 2014.

Kommentar till mål och åtgärder

Kommunerna har genom ansvaret för den fysiska planeringen en nyckelroll när det gäller att planera – aktivt och förebyggande – för en hållbar boendemiljö med en långsiktig förvaltningsstruktur. Behovet av att bevara och förvalta natur i parker och andra strövområden växer. Betydelsen av tätortsnära natur och tillgång till denna, friluftsliv och folkhälsa har förstärks genom den lokala naturvårdssatsningen som genomfördes 2004–2006 i syfte att stödja kommunernas arbete med miljö- kvalitetsmålen och tillvarata lokala initiativ och delaktighet. En liknande satsning startade 2010.

Nya mål och åtgärder innebär en prioritering av långsiktig förvaltning av träd i tätorter. En sådan prioritering bedöms vara viktig av flera olika skäl. Natur- och kulturmiljövärdena i den kommunala grönstrukturen är ofta betydande och kommunerna har i många fall goda möjligheter att genom lokal förvaltning gynna upplevelsevärdena i tätorter. De akuta behoven av åtgärder omfattar till exempel beskärning och kronavlastning för att öka säkerheten. Okunskap och bristande hänsyn till särskilt skyddsvärda träd innebär samtidigt ett hot mot de höga trädvärden som ofta finns i tätorter och tätortsnära områden.

Det reviderade åtgärdsprogrammet innebär nya mål och åtgärder som förväntas ge förbättrade möjligheter till en sammanhållen och kostnadseffektiv förvaltning av trädbeståndet i tätorter, parker och andra trädmiljöer. Förslaget innebär även ökade kunskapskrav inom både förvaltningsorganisation och operativ verksamhet. Detta kan bidra till en förbättrad medborgardialog och motverka de idag vanligt förekommande klagomålen från medborgare angående bristande förvaltningen av träd i tätorter. Behovet av miljöhänsyn, egenkontroll och kvalitetskrav i den kommunala hanteringen av biobränsle uppmärksammas också.

Nya mål och åtgärder innebär sammantaget att särskilda kommunala och i vissa fall statliga medel behöver disponeras för att säkerställa såväl planering, skydd och vård. Vissa åtgärder kan komma ifråga för stöd genom den sk LONA –satsningen.

Jordbruksverket

Mål och åtgärder - se även samtliga berörda offentliga aktörer.

Jordbrukets miljöersättningar och rådgivningen knuten till dessa ska säkerställa att tillräcklig återväxt lämnas för att vidmakthålla kontinuitet av särskilt skyddsvärda träd från och med 2012.

Hänsyn till naturvärden i träd- och buskskikt beaktas särskilt vid genomförandet av landsbygdsprogrammet.

Vägledning och kriterier för ett miljöanpassat biobränsleuttag som förebygger nyttjandet av gamla, grova, ihåliga och döda träd som trädbränsle tas fram i samråd med Skogsstyrelsen och meddelas till berörda aktörer senast 2012.

Riktlinjer och råd som säkerställer att särskilt skyddsvärda träd förvaltas på ett relevant sätt vid utförande av åtgärder i ängs- och betesmarker görs lättillgängliga och ingår i informationen till lantbrukare.

Alla lantbrukare som får miljöstöd informeras om vilka regler som gäller i samband med att ansökningarna om jordbruksstöd lämnas in.

Årlig uppföljning och rapportering av trädräkningsreglernas (50- och 60-trädsreglerna mm) effekter på miljömålen Ett rikt odlingslandskap och Ett rikt växt- och djurliv.

Kommentar till mål och åtgärder

Jordbruksverket har en nyckelroll i att styra och ge vägledning i arbetet med hållbart brukande och förvaltning av odlingslandskapet. En anpassad och kunskapsbaserad tillämpning av stödsystemen är i många fall avgörande för bevarande av natur- och kulturmiljövärden knutna till särskilt skyddsvärda träd.

Nya mål och åtgärder tar fasta på Jordbruksverkets roll som styrande i stödsystemen men även som vägledande i nyttjande av biobränsle. Förslagen bedöms bidra till att motverka en biologisk utarmning av trädbärande ängs- och betesmarker.

Trafikverket

Mål och åtgärder - se även samtliga berörda offentliga aktörer.

I majoriteten av all nyplantering av alléer används det eller de trädslag som är mest värdebärande och typiskt för traktens kulturlandskap. Trädslaget kan var detsamma som i befintlig allé men behöver inte vara det.

I Skåne, Hallands och Västra Götalands län väljs minst 20 alléer av alm ut senast 2012. Dessa dokumenteras särskilt och gamla eller grova träd vidmakthållas så långt möjligt med beaktande av säkerhetsaspekter.

Särskilt skyddsvärda träd i alléer avverkas ej, om alternativ finns. Beskrining och stabilisering som metod för att bevara dessa träd preciseras i uppdragsbeställningar till utförare och används normalt i arbetet med dessa träd från och med 2012.

Större träd med ursprung i järnvägens historiska planteringsväsende ska inventeras och bevaras. Detta gäller i huvudsak träd inom stationsområden och annan äldre järnvägsmark. Trafikverket ska verka för att särskilt skyddsvärda träd och ersättningsträd till dessa inte avverkas intill spåranläggningen vid trädskrinkingsåtgärder, skötsel och underhåll, såvida de inte utgör en säkerhetsrisk för spåranläggningen.

Länsstyrelserna tar fram en mall för prövning av dispenser från det generella biotopskyddet senast 2012. Denna tillämpas av Trafikverket. Mallen behöver innehålla tillräcklig information om naturvärden och kulturmiljövärden för att en fullgod bedömning ska kunna göras.

En grupp med representanter från Naturvårdsverket, Länsstyrelsen, Riksantikvarieämbetet, SLU och Trafikverket bildas senast 2012 för att samråda kring förvaltning av alléträd.

Genom utbildning och fastställd rutin säkerställa att Artskyddsförordningen efterlevs i förvaltningen av alléer i det statliga vägnätet senast 2015.

I de fall där alléträd måste tas ner p.g.a. säkerhetsrisk ska lika många nya träd planteras inom samma område. Det mest värdebärande trädslaget för allén och/eller trakten bör ges prioritet.

Kommentar till mål och åtgärder

Trafikverket har en nyckelroll i arbetet med att kombinera mål om säkert trafiksystem med hållbar och miljöanpassad förvaltning av alléer i det statliga vägnätet. Nya mål och åtgärder tar fortsatt sin utgångspunkt i verkets roll som styrande i infrastrukturen och som förvaltare av alléer med höga värden men uppmärksammar även potentialen i nyanläggning och skapande av värden. Sammantaget innebär

detta bland annat att åtgärder för bevarande och vård av särskilt skyddsvärda träd behöver ges ytterligare prioritet.

Skogsstyrelsen

Mål och åtgärder - se även samtliga berörda offentliga aktörer.

Vägledning och kriterier för ett miljöanpassat biobränsleuttag som förebygger nyttjandet av gamla, grova, ihåliga och döda träd som trädbränsle tas fram i samråd med Jordbruksverket och meddelas till berörda aktörer senast 2012.

Vård av särskilt skyddsvärda träd i brynmiljöer och skogsmark som hävdats i sen tid prioriteras i landsbygdsprogrammet och NOKÅS-bidrag.

Informationsinsatser och riktad rådgivning till markägare om vård av särskilt skyddsvärda träd prioriteras.

Förekomster av särskilt skyddsvärda träd som kan klassas som nyckelbiotoper (punktobjekt) ska registreras fortlöpande av Skogsstyrelsen.

Kommentar till mål och åtgärder

Skogsstyrelsen har en nyckelroll som tillsynsmyndighet och i arbetet med rådgivning till markägare om naturvårdshänsyn i skogsbruket. Mål och åtgärder tar fasta på Skogsstyrelsens roll för landsbygdsprogrammets genomförande samt uppmärksammar behovet av standard för miljöanpassat biobränsleuttag.

Svenska kyrkan

Mål och åtgärder - se även samtliga berörda offentliga aktörer.

Antalet särskilt skyddsvärda träd inom kyrkogårdar, gårdsmiljöer och på kyrkans mark i tätorter minskar ej p.g.a. avverkning, där alternativ finns. Beskärning och stabilisering som metod för att bevara särskilt skyddsvärda träd är väl spridd och används normalt i arbetet med dessa träd från och med 2012.

I majoriteten av all nyplantering används det eller de trädslag som är mest värdebärande och typiskt för traktens kulturlandskap.

Trädvårdsplaner med nödvändiga åtgärder för att vidmakthålla särskilt skyddsvärda träd finns framtagna senast 2012 och tillämpas inom minst 70% av kyrkogårdarna inom förvaltningen i Götaland och södra Svealand från och med samma år.

Kommentar till mål och åtgärder

Svenska kyrkan har en nyckelroll som förvaltare av ett kulturarv där även det biologiska kulturarvet ingår. Det finns cirka 3 000 kyrkogårdar i landet varav cirka 2 500 landsortskyrkogårdar. Många har både höga kultur- och naturvärden. Mål och åtgärder tar fasta på behovet av en varsam vård och ett bevarande av särskilt skyddsvärda träd som en viktig del i förvaltningen av kyrkogårdarna.

ArtDatabanken

Mål och åtgärder

Senast 2012 ska personal på berörda myndigheter, kommuner och ideella föreningar känna till Trädportalen och hur man rapporterar och exporterar data till den. ArtDatabanken ordnar kurs som stöd för detta.

Under 2012 ta fram en svensk och en engelsk PDF broschyr som kortfattat berättar om Trädportalen och ger exempel på statistik och presentationer av befintliga data.

Senast 2013 möjliggöra överföring av träddata mellan Trädportalen och VIC-natur för att underlätta arbetet med skydd och vård av träd i kulturlandskapet.

Kommentar till mål och åtgärder

ArtDatabanken har en nyckelroll som expertorgan i artskyddsarbetet och som värd för Trädportalen. Åtgärderna innebär förstärkt implementering och redovisning av resultat från Trädportalen och genomförs på uppdrag av Naturvårdsverket.

Naturvårdsverket

Mål och åtgärder - se även samtliga berörda offentliga aktörer.

Ytterligare utveckla och bidra till vägledning och information om skydd och vård av särskilt skyddsvärda träd.

Tillhandahålla ett baspaket med underlag för länsstyrelsernas utbildningstillfällen om skydd och vård av särskilt skyddsvärda träd i kulturlandskapet senast 2012 samt förmedla filmen Låt gamla träd leva samt annan information om åtgärdsprogrammet.

Naturvårdsverket identifierar eventuella geografiska kunskapsluckor om förekomsten av särskilt skyddsvärda träd i Götaland och södra Svealand senast 2015.

Tillsammans med Jordbruksverket, Riksantikvarieämbetet och Skogsstyrelsen utvärdera hur miljöersättningarna påverkar miljömålen Ett rikt odlingslandskap och Ett rikt växt- och djurliv med avseende på särskilt skyddsvärda träd senast 2012.

Fastställa en ny handbok med Allmänna råd för biotopskyddsområden senast 2012 och hålla en kurs årligen om denna samt om hur naturvårdsavtal, och skötselavtal utformas.

Naturvårdsverket tar fram en reviderad checklista som stöd till handläggare i deras vägledning och kommunikation om vård av särskilt skyddsvärda träd senast 2012.

Kommentar till mål och åtgärder

Revideringen av programmet innebär ett utökat arbete med samverkan, koordinering och vägledning. Bland annat tydliggörs behovet av att Naturvårdsverket förstärker samverkan med Jordbruksverket.

Genomförande

Tillvarata intresset hos markägare och allmänhet

Eftersom ett stort antal särskilt skyddsvärda träd förekommer i övergången mellan skogs- och jordbruksmark, inom tätorter och vid vägar krävs ett omfattande samarbete mellan myndigheter, areella näringar och markägare för att vård och bevarande av dessa trädmiljöer ska fungera på ett tillfredställande sätt.

Att tillvarata engagemang och intresse för trädens natur-, kultur-, och upplevelsevärden bedöms vara en av de viktigaste framgångsfaktorerna för en långsiktig hållbar förvaltning av beståndet av särskilt skyddsvärda träd. Filmen "[Låt gamla träd leva](#)" kan användas som ett informationsverktyg och finns att hämta ned från Naturvårdsverkets hemsida. Filmen ger råd om frihuggning av jätteekar, säkerhetsbeskrivning av gamla träd och hamling av träd i betesmarker.

Prioriterade praktiska åtgärder och hänsyn

Identifiera och bevara särskilt skyddsvärda träd

Innan åtgärder vidtas i ett bestånd med särskilt skyddsvärda träd bör en fackmannamässigt utförd inventering genomföras. Inventeringen bör beskriva biologiska, kulturhistoriska och upplevelsemässiga värden samt beskriva antal särskilt skyddsvärda träd, vitalitet och åtgärdsbehov. Generellt bör eftersträvas att i så stor utsträckning som möjligt identifiera, bevara och vårda särskilt skyddsvärda träd. För registrering av träd samt vägledning kring inventering, se vidare [Trädportalen](#).

Hävda marken kring grova ekar och gamla hamlingsträd

Frihuggning av grova ekar utgör en av de viktigaste naturvårdande skötselåtgärderna i Sverige. Jätteekar bör åtminstone frihuggas från konkurrenskraftiga träd vars krona når inom fyra meter från ekkronans yttre gräns. För ekar med påtagligt reducerad krona bör en bedömning av kronans tidigare omfattning vara vägledande. Denna tumregel bör dock tillämpas med eftertanke så att inte andra särskilt skyddsvärda träd borttas.

Kraftigt igenväxta ekar bör frihuggas etappvis för att undvika de negativa effekter som momentan exponering kan medföra. Det finns många exempel, bla från Stockholm, Uppsala och Östergötlands län, på att ihåliga ekar som frihuggits blivit invaderade av stackmyror, *Formicas* sp. vilka kan reducera förekomsten av rödlistad skalbaggsfauna på ett signifikant sätt.

Eklandskap behöver ofta restaureras och man bör då sträva efter att återinföra bete. Hästbete bör undvikas i anslutning till grova ekar om inte särskild stängsling

av trädstammarna sker eftersom risk annars finns för att hästarna skadar trädens bark. Vid framröjningar av gamla hamlingsträd är det viktigt att kronan beskärs för att undvika att grenar och kronan skadas då de blir utsatta för vind.

Lämna döda träd

Döda träd bör lämnas (stående eller liggande) i så stor utsträckning som möjligt. Träd som måste tas bort kan göra stor nytta för biodiversitet på annat håll. Döda träd, grövre stamdelar och fallna träd bör därför transporteras till lämpliga platser där de läggs upp i så kallade träddepåer.

Prioritera kronavlastning, säkerhetsbeskärning och viss hamling

Istället för att avverka träd som betraktas som en säkerhetsrisk kan kronan beskäras och trädets tyngdpunkt därigenom sänkas. Hamling och rätt utförda beskärningar förlänger ofta livet på gamla träd – avverkning är i de flesta fall onödig. Hamlade träd fortsätter att skjuta skott och är mycket mindre känsliga för vind. Man bör eftersträva att kapa ovanför ev. hål eller murken ved. Beskärning ska ske vid den tidpunkt på året som är lämpligt för de aktuella träden.

Beskärning och hamling kräver kunskaper i trädfysiologi, naturvård, säkerhet och hamlingstradition. Det är alltid viktigt att åtgärden blir rätt utförd med hänsyn till trädens överlevnad. Lämpligheten av återhamling av gamla hamlingsträd bör bedömas i det enskilda fallet med utgångspunkt från naturvärden, historik, möjligheten till ängsbruk eller bete och prioriteringar i ett landskapsperspektiv. Återhamling av gamla hamlingsträd som står inväxta i skog bör ej ske utan en snar framröjning. Om så ej sker finns det en risk att trädet ej orkar skjuta nya skott och dör av ljusbrist. Viktigt är även att vidmakthålla kontinuiteten av hamlade träd och för detta krävs nyhamling av yngre träd. Nyhamling bör ske främst i ängar och betesmarker och i anslutning till åkermark och skogsbryn. Tillsvidare bör endast begränsad hamling av hamlade grova askar ske med hänvisning till det oklara läget kring askskottssjuka.

Glöm inte återväxt och efterträdare

På eller i anslutning till marker med grova träd är det viktigt att planera för återväxt av träd. Detta är särskilt angeläget för områden med jätteeckar där bristen på återväxt ofta är påfallande. Vid plantering ska alltid ekollon eller plantor av lokal härkomst användas. Inom ramen för översiktplanering, skogsbruksplanering och andra typer av planeringsinstrument som kan omfatta trädbärande marker är det angeläget att peka ut och markera, på plats och i kartan, träd som får åldras och utvecklas. Om alléträd avverkas bör i normalfallet samma trädslag återplanteras. Ett sådant förfarande gynnar den historiska förståelsen av landskapet och den biologiska kontinuiteten. Befintlig artsammansättning av rödlistade arter och signalarter bör särskilt beaktas vid valet av trädslag. Alm, ask, lönn och ek är viktiga att prioritera för

lav-, svamp- och mossflora. Exempel på viktiga lövträdslag att prioritera för insektsfauna är ek, bok, asp, ask, lind, lönn, hästkastanj och poppel.

Undvik grävarbeten, körning och upplag nära särskilt skyddsvärda träd

Grävarbeten närmare än 15 ggr. trädets stamdiameter bör undvikas helt. För vidkroniga träd krävs ofta en ännu större skyddszon. Detta gäller även för plöjning vid träd i åkermark. Körning med tunga maskiner nära träd bör undvikas då det kan leda till att rotsystem skadas och att jorden kompakteras på ett för trädet skadligt sätt. Upplag av schaktmassor kan också skada träd.

Definiera skötselåtgärdens lämpliga omfattning och arbeta stegvis

Trädets kondition och ålder har ofta en avgörande betydelse för hur trädet klarar förändringar i närmiljön. Yngre och växtliga träd tål ofta mer förändringar än äldre träd. Förutsättningarna för en framgångsrik skötselåtgärd beror även på det tekniska utförandet samt valet av tidpunkt och väderlek. Tidpunkten och väderleken under ett enskilt år kan ha stor betydelse för överlevnaden hos ett träd som hamlats eller genomgått en kronavlastning. Vid skötselinsatser i områden med särskilt skyddsvärda träd är det därför ofta lämpligt att gå stegvis tillväga och sprida åtgärderna något över tiden. Referensområden är av stort värde för att se förutsättningarna innan åtgärderna vidtogs.

Att tänka på vid åtgärder

Innan åtgärder utförs i områden med särskilt skyddsvärda träd bör ansvariga för planering och genomförande av åtgärderna beakta följande frågor:

- Vilket syfte har åtgärden och stämmer syftet överens med gällande regler och mål som omfattar området?
- Hur påverkas natur-, kultur- och upplevelsevärden av den planerade åtgärden?
- Finns det en alternativ utformning av planerat arbetsföretag eller åtgärd?
- Vilka aktörer bör tillfrågas innan åtgärd utförs och vad tycker allmänheten?
- Förekommer rödlistade arter och på vilka träd?
- Vilket är det kulturhistoriska sammanhanget och markanvändningen?
- Finns tekniskt kunnande och säkerhetstänkande för alla arbetsmoment?
- Hur påverkas trädet av den planerade åtgärden och vad kan göras för att minimera påfrestningarna?
- Klarar trädet att ändra sina livsfunktioner till förändrade förhållanden?
Gamla träd eller försvagade träd är ofta känsliga för förändringar och bör hanteras med stor försiktighet.
- Vilka försiktighetsmått bör vidtas?

Ordförklaringar

Träddepå

Permanent eller tillfällig plats där döda träd och träddelar lämnas i syfte att komma till nytta för biologisk mångfald.

Trädportalen

Trädportalen är en oberoende samlingsplats för fynd av biologiskt eller kulturhistoriskt värdefulla träd och syftet är att öka kunskapen om dessa träd. Här samlas uppgifter om grova träd, gamla träd, hålträd, hamlade träd eller träd med en intressant historia. Se [Trädportalen](#) .

Trädvårdsplan

Ett styrande dokument med syfte att säkerställa olika trädmiljöers natur- och upplevelsevärden, kulturmiljövärden samt säkerhetsaspekter inom fysisk planering och offentlig förvaltning.

Värdetrakt

Ett landskapsavsnitt med särskilt höga ekologiska bevarandevärden som har en väsentligt högre täthet av värdekärnor för djur- och växtliv inklusive biologiskt viktiga strukturer, funktioner och processer än vad som finns i vardagslandskapet. I detta sammanhang avses främst de landskapsavsnitt som har den högsta tätheten av särskilt skyddsvärda träd inom länet.

Källförteckning

ArtDatabanken 2012. *Trädportalen*. www.tradportalen.se

Centrum för biologisk mångfald 2012. *Värdefulla träd längs vägar och järnvägar*. TRIEKOL, forskningsprogram. Centrum för biologisk mångfald skriftserie 61.

Convention on biological diversity 2010. *The Strategic Plan for Biodiversity 2011- 2020 and the Aichi Biodiversity Target*. UNEP/CBD/COP/DEC/X/2 www.cbd.int

Jordbruksverket 2010. *Nya regler kring träd och buskar i betesmarker – hur påverkas miljön genom förändrade röjningar?* Jordbruksverket rapport 2010:8.

Jordbruksverket 2010. *Hävdat*. Jordbruksverkets nyhetsbrev om odlingslandskapets natur- och kulturvärden nr 2.

Länsstyrelserna 2009. *Träd i kulturlandskapet*. Information, åtgärdsprogram för hotade arter.

Länsstyrelserna 2009. *Så här sköter du träd i kulturlandskapet*. Folder, åtgärdsprogram för hotade arter.

Länsstyrelsen i Västmanlands län 2010. *Information om träd som växer i alléer*. Länsstyrelsen i Västmanlands län, åtgärdsprogram för hotade arter.

Länsstyrelsen i Östergötland 2006. *Eklänet Östergötland - naturinventering av ekmiljöer*. Länsstyrelsen i Östergötland, rapport 2006:10.

Naturvårdsverket 2004. *Åtgärdsprogram för särskilt skyddsvärda träd*. Naturvårdsverket, rapport 5411.

Naturvårdsverket 2011. *Miljömålen på ny grund*. Naturvårdsverket, rapport 6420.

Naturvårdsverket 2011. *Biologisk mångfald i Sverige*. Naturvårdsverket, Monitor 22.

Bilaga 1 Åtgärder och kostnader

NV-11484-11

Åtgärd	Län	Område/Lokal	Aktör	Finansiär	Kostnad NV-ÅGP	Prioritet	Genomförs Senast
Inmatning av data i Trädportalen	Alla		Alla	Kommunerna, TV, SJV, NV-ÅGP	400 000	1	2012
Trädportalen används som verktyg för sammanställning, planering, rapportering och uppföljning	Alla		Alla	-	-	1	2012
Råd och riktlinjer tillämpas så att träd förvaltas på ett relevant sätt vid upphandling och utförande av åtgärder	Alla		Alla	-	-	1	2012
Inventeringar	AB, C, D, E, F, G, H, I, K, M, N, O, T, U, W, X, Z	Alla kommuner, (W, X, Z avser endast fäbodmiljö)	Lst	NV-ÅGP	8 400 000	1-2*	2015
Plan för biotopskydd, naturminnen och naturvårdsavtal	AB, C, D, E, F, G, H, I, K, M, N, O, T, U		Lst, kommunerna	NV-ÅGP, NV-områdesskydd, Kommunerna	3 800 000	1	2013
Bevarandeprogram för träd i fäbodmiljöer	W, X, Z		Lst	NV-ÅGP	400 000	2	2015
Information till markägare om särskilt skyddsvärda träd	Alla		Lst	NV-ÅGP	2 000 000	2	2014
Redovisning trädräkningsregeln	Alla		Lst- landsbygdsenheten	Lst	-	1	2012
Kurs om skydd och vård för kommuner mfl. aktörer	AB, C, D, E, F, G, H, I, K, M, N, O, S, T, U, W, X		Lst	NV-ÅGP	2 550 000	1	2012-2016

Åtgärd	Län	Område/Lokal	Aktör	Finansiär	Kostnad NV-ÅGP	Prioritet	Genomförs Senast
Formellt skydd av särskilt skydds-värda träd i kulturlandskap	Alla		LST, kommunerna	NV-skydd**		1	2012-2016
Nyplantering och vård av efter-trädare till skyddsvärda träd utanför skyddade områden		Ffa värdestrakter	Lst	NV-ÅGP	5 000 000	3	2015
Skötselavtal med framröjning av jätteekar mm och beskärning av träd utanför skyddade områden			Lst	NV-ÅGP	24 000 000***	1	2012-2016
Frihuggning och beteshävd för att värda främst jätteekar inom skyddade områden (där det är förenligt med skyddsbeslut)	Alla	Ekländskap mfl	Lst	NV-förvaltning	-	1	2012-2016
Mall för dispensansökan alléer			Lst	Lst	-	1	2012
Krav på miljöanpassat trädbrens-le i värmekraftverk	Alla		Kommunerna	-		1	2012
Skapa träddepåer	AB, C, D, E, F, G, H, I, K, M, N, O, T, U	Minst 2 per kommun	Kommunerna	Kommunerna	-	2	2012
Trädportalen används för fysisk planering	AB, C, D, E, F, G, H, I, K, M, N, O, T, U		Kommunerna	Kommunerna	-	1	2012
Trädråd inrättas	AB, C, D, E, F, G, H, I, K, M, N, O, S, T, U, W, X		Kommunerna	Kommunerna	-	2	2013
Information om biotopskydd samt trädfällningsförbud till allmänhet	AB, C, D, E, F, G, H, I, K, M, N, O, S, T, U, W, X		Kommunerna	Kommunerna	-	2	2012

Åtgärd	Län	Område/Lokal	Aktör	Finansiär	Kostnad NV-ÅGP	Prioritet	Genomförs Senast
Trädvårdsplaner	AB, C, D, E, F, G, H, I, K, M, N, O, T, U		Kommunerna	Kommunerna	-	1	2014
Råd miljöanpassat trädbränsleuttag			Sks, NV, SJV	Sks, NV, SJV	-	2	2012
Riktlinjer säkerställande skyddsvärda träd i ängs- och betesmark			SJV	SJV	-	1	2012
Information stödregler			SJV	SJV	-	1	2012-2016
Uppföljning trädräkningsregler			NV, SJV	SJV, NV	-	1	2012-2016
Inventering och bevarande av träd inom järnvägsmark			TV	TV	-	1	2015
Grupp för samråd kring förvaltning av alléträd.			NV, Raå, SLU och TV	-	-	2	2012
Utbildning i artskyddsförordning			TV	TV	-	2	2015
Nyplantering av träd i alléer	Alla		TV	TV	-	2	2012-2016
Särskilt skyddsvärda träd prioriteras i landsbygdsprogrammet och NOKÅS-bidrag.			Sks	NOKÅS LBP	-	1	2012-2016
Information till markägare			Sks	Sks	-	1	2012-2016
Registrering av nyckelbiotoper			Sks	Sks		1	2012-2016

Åtgärd	Län	Område/Lokal	Aktör	Finansiär	Kostnad NV-ÅGP	Prioritet	Genomförs Senast
Trädvårdsplaner	AB, C, D, E, F, G, H, I, K, M, N, O, T, U		Svenska kyrkan	Svenska kyrkan	-	1	2012
Information om Trädportalen			Adb	Adb	-	2	2012
Tillhandahålla baspaket för LST-kurser			NV	NV	100 000	1	2012
Förmedla information om åtgärdsprogrammet	Alla		NV	NV-ÅGP	200 000	1	2012-2016
Utvärdering av hur miljöersättningarna påverkar miljömålen			NV, SJV, Raä, Sks	-	-	1	2013
Handbok biotopskyddsområden			NV, Ist	NV	-	1	2012
Årlig kurs om naturvårdsavtal			NV	NV-skydd**	-	1	2012
Bidrag till filmproduktion om eklandskap			NV	NV-ÅGP	200 000	2	2012
Checklista			NV	NV	-	2	2012
<i>Total kostnad NV-ÅGP</i>					<i>47 050 000</i>		

* Prioritet 1 i län där mindre än 50% av värdeetrakter är inventerade, i övriga län prioritet 2.

**Kostnaden för formellt skydd av värdefulla miljöer med skyddsvärda träd är uppskattad till ca 40 miljoner kronor. Kostnaden för en kurs om naturvårdsavtal är uppskattad till ca 160 000 kr.

*** Komplettering med LBU-medel bör användas där det är möjligt. Denna uppskattning beskriver det samlade behovet, och beloppet bör kunna reduceras genom användande av LBP-medel. Skötselmedel för skyddade områden ska i första hand användas för att finansiera åtgärderna i områden med naturvårdsavtal, men eftersom fördelningsschablonen för skötselmedlen för närvarande inte beaktar naturvårdsavtal, ingår kostnaden här.

För att åtgärderna enligt bilaga 1 ska kunna genomföras, är det viktigt att det finns tillräckliga resurser avsatta för personal som arbetar med samordning, rådgivning och åtgärder kopplade till särskilt skyddsvärda träd. En uppskattning är att ungefär 80% av en tjänst behövs i AB, C, D, E, F, G, H, I, K, M, N, O respektive U län, och ca 30% av en heltid i S, T, W respektive X län. Kostnaden för denna personal ingår inte i kostnadsuppskattningarna ovan.

Bilaga 2

Rättelser

Följande rättelser och förtydliganden har gjorts i förhållande till beslutat dokument från 2011-12-08.

1. Följande mål och åtgärd skulle inte ingått i beslutet och är exkluderad i huvuddokumentet och i bilaga 1: Senast 2015 finns kunskap om de kombinerade effekterna av hamling på askar och askskottsjuka. Genomföra en studie om de kombinerade effekterna av hamling på askar och askskottsjuka, till 2015, samt ta fram rekommendationer med utgångspunkt i studien.
2. Följande mål fanns enbart i den aktörsbaserade indelningen men har nu tillfogats den tematiska indelningen under ”Bevarande och vård”:
"Senast 2012 tillämpas riktlinjer och råd som säkerställer att särskilt skyddsvärda träd tillvaratas och förvaltas på ett relevant sätt vid upphandling och utförande av åtgärder i trädmiljöer. Råd hänvisar till avsnittet Genomförande.
3. Följande text fanns enbart i den aktörsbaserade indelningen men har nu tillfogats den tematiska indelningen under ”Kunskapsuppbyggnad och utbildning”.
"Förekomst av särskilt skyddsvärda träd bör framgå i detalj- och översiktsplaner eller bilagor till dessa".
4. Under tematisk indelning motsvarar målet "I Götaland och södra Svealand finns länsvisa planer för formellt skydd av träd i kulturlandskapet senast 2013" följande mål under den aktörsbaserade indelningen; "Länsstyrelserna i samarbete med kommunerna i Götaland och södra Svealand tar senast 2013 fram ett förslag till plan över biotopskyddsområden, naturminnen och naturvårdsavtal för träd i kulturlandskapet". Motsvarande mål finns även för kommunerna.
5. Målet "Av antalet utpekade områden har minst 10% fått ett formellt skydd till och med 2016" finns nu även i den tematiska indelningen.
6. Under tematisk indelning, Bevarande och vård, har termen "boreala skogslandskapet" preciserats med "skogsbyar, finntorp och fåbodområden i W, X och Z-län" såsom framgick av motsvarande mål under aktörsindelningen.

BESLUTSPROTOKOLL
2011-12-08 NV-11484-11

Beslut om fastställelse av åtgärdsprogram för hotade arter

**1 § Reviderat Åtgärdsprogram för särskilt skyddsvärda träd 2012-2016,
tidigare mål och åtgärder i Naturvårdsverkets rapport 5411**

Naturvårdsverket beslutar att fastställa det reviderade åtgärdsprogrammet för särskilt skyddsvärda träd samt att förlänga det till 2016. Beslutet innebär att mål och åtgärder ersätter dem i programmet från 2004 (Naturvårdsverkets rapport 5411) som fortsatt utgör ett bakgrundsdokument. Dessutom ingår nu även en vision. Revideringen har gjorts av Olle Höjer Naturvårdsverket och Karin Andersson, länsstyrelsen i Västmanland län efter samråd med berörda aktörer. Utvärdering av programmets genomförande inför en eventuell revidering av programmet bör göras senast under 2016.

Det reviderade åtgärdsprogrammet kommer inom kort att vara tillgängligt för nedladdning via Naturvårdsverkets webbplats.

Beslutande: Rikard Janson, biträdande avdelningschef
Föredragande: Olle Höjer

Deltagare i den slutliga handläggningen: Bo Lundin enhetschef,
Anna Lindhagen och Maano Aunapuu.

Vid protokollet

Olle Höjer

Justeras

Rikard Janson

Bilaga

Reviderat Åtgärdsprogram för särskilt skyddsvärda träd
Åtgärder och kostnader

E-post kopia till; samtliga sakkontaktpersoner och koordinatörer i åtgärdsprogramarbetet (Länsstyrelserna, Sveriges Kommuner och Landsting, Trafikverket, Jordbruksverket, Skogsstyrelsen, Fastighetsverket, Svenska kyrkan, Naturvårdsverket, Sveriges Lantbruksuniversitet och ArtDatabanken) samt berörda chefer och handläggare på Naturvårdsverket

Åtgärdsprogram för särskilt skyddsvärda träd

RAPPORT 6496

NATURVÅRDSVERKET
ISBN 978-91-620-6496-9
ISSN 0282-7298

Mål och åtgärder 2012—2016

Naturvårdsverket fastställde 2004 Åtgärdsprogram för särskilt skyddsvärda träd i kulturlandskapet. Programmet avser i Sverige naturligt förekommande trädslag och fokuserar på särskilt skyddsvärda lövträd i södra Sveriges kulturlandskap. Arbetet med att bevara och vårda särskilt skyddsvärda träd utgör ett viktigt bidrag till arbetet med miljömålen Ett rikt växt- och djurliv, Ett rikt odlingslandskap, God bebyggd miljö och Levande skogar.

Genomförandet av programmet har varit framgångsrikt men ytterligare insatser behövs. Åtgärdsprogrammet har utvärderats och omprövats för perioden 2012-2016. Det innehåller närmare 25 mål och 50 åtgärder för särskilt skyddsvärda träd i syfte att förbättra dokumentation om förekomst, bevarande och vård, vägledning och samråd, kunskapsuppbyggnad och uppföljning.

Åtgärdsprogrammet framhåller bland annat betydelsen av att grova, gamla och ihåliga träd bevaras som ett viktigt värdebärande element i landskapet och att åtgärder för att bevara och vårda träden prioriteras i planering och i operativ verksamhet.

